

НАУКОВІ РОЗВІДКИ СТУДЕНТІВ

Слюсаренко Анжела,
магістрантка Інституту журналістики
Київського університету імені Бориса Грінченка
Ел. пошта: avslusarenko.ij19@kubg.edu.ua

Anzhela Sliusarenko,
Master of the Institute of Journalism,
Borys Grinchenko Kyiv University
Email: avslusarenko.ij19@kubg.edu.ua

Науковий керівник — Досенко А.К.,
доцент кафедри журналістики та нових медіа
Інституту журналістики
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент
Ел. пошта: o.dosenko@kubg.edu.ua

Scientific supervisor — Anzhelika Dosenko,
Associate Professor at Journalism
and New Media Department,
Institute of Journalism,
Borys Grinchenko Kyiv University,
PhD in Social Communication
Email: o.dosenko@kubg.edu.ua
ORCID iD 0000-0002-5415-1299

<https://doi.org/10.28925/2524-2644.2020.2-10.11>

УДК 316.77

БУЛІНГ У ШКОЛІ: ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ У СОЦІАЛЬНІЙ МЕРЕЖІ “FACEBOOK”

BULLYING AT SCHOOL: COVERING A PROBLEM ON THE FACEBOOK

У статті розглядається актуальна сьогодні проблема булінгу у сучасних українських школах, його негативних довготривалих наслідків для жертв цькування, а також ризиків для самого булера (кривдника) у майбутньому після такого вчинку.

Мета дослідження полягає у вивченні особливостей створення та просування інформаційно-комунікаційного каналу «Контрбулінг». При цьому застосовувалися такі методи, як аналіз, синтез, узагальнення та контент-аналіз.

Зокрема, у статті проаналізовано, як в Україні діє антибулінгове законодавство, та зазначається кількість вироків, винесених від початку набрання чинності законом. Крім того, досліджено найпопулярнішу в Україні соціальну мережу “Facebook” та її аудиторію, з’ясовано, скільки часу користувачі проводять у цій соціальній мережі та чому вона вийшла на перше місце серед соцмереж у 2017 р. Висвітлення у “Facebook” важливої проблеми булінгу аналізується за такими критеріями: кількість підписників, мова дописів, частота оновлень, загальна характеристика.

До того ж у науковому дослідженні визначено, як електронна комунікація досягла практично необмежених можливостей. Хоча інформація та комунікація — різні поняття, але вони збігаються в одному: відповідний засіб (канал) передбачає циркуляцію інформації від комуніканта до комуніката. Якщо раніше канали комунікації переважно забезпечували двобічний обмін повідомленнями, то нині це багатосторонній процес, коли будь-який суб’єкт такої взаємодії одночасно є й адресантом, й адресатом.

У статті розроблено та представлено механізм створення інформаційно-комунікаційного каналу, що передбачає вибір теми та платформи для розміщення контенту. Адже з огляду на аналіз цільової аудиторії потрібно правильно визначати платформу та формат подання інформації, а також інструменти для просування інформаційно-комунікаційного каналу.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційний канал, булінг, Facebook, цькування.

The article highlights the current problem: the situation of bullying in modern Ukrainian schools, its negative and long-term consequences for victims of bullying, as well as what are the risks for the bully (offender) in the future after bullying.

The aim of the study is to examine the peculiarities of the creation and promotion of information and communication channel "Counterbullying".

Methods used for research are the following: analysis, synthesis, generalization, and content analysis. The article analyses how anti-bullying legislation operates in Ukraine and the number of sentences passed since the law came into force. In addition, we studied the most popular social network in Ukraine, Facebook, its audience, how much time users spend on this social network, and why it came out on top in 2017. Besides, we analyse in the coverage of Facebook socially important problem of bullying by the following criteria: the number of subscribers, the language of posts, the frequency of updates, the general characteristics.

The paper considers electronic communication has reached almost unlimited possibilities. Although information and communication are different concepts, they intersect in one thing: the appropriate means (channel) includes the circulation of information from communicator to communicator. Whereas previously communication channels mainly provided two-way messaging, today it is a multilateral process, where any subject of such interaction is both the addressee and the addressee.

The mechanism of creation of the information and communication channel is developed and presented in the article that provides selection of the theme and platform for content. Given analysis of the target audience is necessary to correctly determine the platform and format of the content, as well as tools for promoting the information and communication channel.

Key words: information and communication channel, bullying, Facebook, harassment.

Вступ. Сучасні соціальні комунікації потребують деталізованого вивчення з огляду на постійну динаміку розвитку одиниць комунікації. Такі одиниці виникають внаслідок процесів інформаційного обміну.

Життя суспільства з усіма негативними ситуаціями точно відтворюється на сторінках соціальних мереж та інтернет-медіа. Гострою сучасною проблемою серед молоді ми вважаємо булінг, який стає дедалі поширенішим явищем не лише у реальному житті, але й у соціальних мережах. «Булінг, або, інакше кажучи, цькування, означає небажану агресивну поведінку, яка призводить до цькування однієї дитини іншою або ж групою дітей з метою приниження, залякування та демонстрації сили» [2]. Проблему булінгу у школах різних країн світу досліджують від 1980-х рр., водночас цькування в українських навчальних закладах почали аналізувати порівняно нещодавно — перші дослідження розпочалися у 2005 р. «Це зумовлено насамперед тим, що останнім часом булінг серед українських школярів набув значного поширення» [11]. Про це свідчать результати дослідження Дитячого фонду ООН ЮНІСЕФ, проведеного у 2017 р. в Україні. Отже, 67 % дітей віком від 11 до 17 років стикалися з проблемою булінгу впродовж останніх трьох місяців, а 24 % дітей стали жертвами цькування. Тобто майже кожна четверта дитина зазнає знущань. «Найчастіше діти піддаються цькуванню з боку однолітків за свій зовнішній вигляд, переконання, поведінку, а також через різні життєві обставини тощо» [1]. Також, згідно зі статистикою Національної дитячої гарячої лінії, понад 25 % дзвінків так чи інакше пов'язані із цькуванням.

Мета роботи полягає у дослідженні особливостей створення та просування інформаційно-комунікаційного каналу «Контрбулінг».

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) узагальнити інформацію про проблему булінгу в Україні;
- 2) дослідити виникнення інформаційно-комунікаційних каналів;
- 3) об'єднати відомості про соціальну мережу "Facebook" як засіб створення інформаційного контенту;
- 4) створити Facebook-сторінку «Контрбулінг».

Порушену проблему аналізували такі вітчизняні науковці: В. Андреевкова, О. Голобуцький, Т. Гордієнко, А. Запорожець, А. Соколов, М. Ібушева, О. Калашник, О. Капнік, В. Конецька, А. Король, Т. Миронюк, В. Мельничук, О. Шевчук.

Під час наукового дослідження було використано такі **методи**: аналіз, синтез, узагальнення та контент-аналіз.

Результати й обговорення. Опитування організації «Ла Страда – Україна», проведене серед школярів Луганської області у 2019 р., показало, що 35,8 % учнів хоча б один раз зазнавали насильства чи булінгу [1]. Попри такі невтішні дані в українському правовому полі лише на початку 2019 р. з'явилася дефініція поняття булінгу, що міститься у так званому антибулінговому законодавстві. Умовно цей закон поділено дві частини — покарання та профілактику. Отже, в українському законодавстві «булінг (bullying, від *англ.* bully — хуліган, забіяка) (цькування) — це діяння (дії чи бездіяльність) учасників освітнього процесу

психологічного, фізичного, економічного, сексуального насильства, зокрема із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчинено стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою щодо інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могло бути чи було заподіяно шкоду психічному або фізичному здоров'ю потерпілого» [3]. За вчинення булінгу в Україні передбачена адміністративна відповідальність. Однак випадків, коли батьки чи вчителі звертаються до поліції із заявами щодо булінгу, поки що порівняно небагато. Приміром, упродовж 2019 р. суди України розглянули 310 справ, що стосувалися булінгу. «У 102 справах суд призначав штраф, який найчастіше накладався на батьків дитини, яка звинувачувалась у булінгу. 84 справи було відправлено на доопрацювання до органів поліції, також 84 справи було закрито за відсутністю складу правопорушення або у зв'язку із завершенням строку позовної давності» [3].

З огляду на непопулярність звернень до поліції та непоодинокую байдужість батьків та вчителів (за даними опитування U-Report, 37 % дорослих ігнорують цю проблему) українські школярі продовжують зазнавати знущань з боку кривдників.

Булінг має вкрай негативні наслідки для дитини, яку цькують. Зокрема, цькування формує у постраждалих комплекс неповноцінності та занижену самооцінку. Учені ВООЗ також наголошують на медичних наслідках впливу булінгу. Адже у дітей, які страждають від булінгу, з'являються соматичні хвороби, а саме: головний біль, біль у спині та животі. Також можуть проявлятися психологічні розлади (депресія, поганий настрій, нервозність, почуття самотності й думки про самогубство). Постраждалі діти часто відчувають неповноцінність щодо відповідності вимогам суспільства. «Окрім того, ще одним наслідком булінгу може бути розвиток стійких моделей асоціальної поведінки, зокрема агресії, насильства. Також є ймовірність, що діти, які зазнавали знущань у школі, у майбутньому можуть стати алко- чи наркозалежними» [10].

Крім того, негативних наслідків булінгу знає і сам кривдник. Варто наголосити, що авторитарні методи поведінки можна порівнювати з насильницькими. Саме вони можуть стати нормою, а потім відтворюватися у родині чи дружніх стосунках. Дослідження також підтверджують, що булінг можна вважати першим кроком на злочинному шляху. Приблизно 60 % із тих, кого було визнано агресором у середніх класах, «мали хоча б одну судимість до 24 років,

а 35–40 % скоїли три або більше тяжких злочинів до досягнення 25-річного віку» [11].

З огляду на наведену вище інформацію проблема булінгу має висвітлюватися у ЗМІ та соціальних мережах, цільову аудиторію яких, зокрема, становлять батьки дітей шкільного віку та вчителі.

"Facebook", заснований ще у 2004 р. Марком Цукербергом, є найбільшою соціальною мережею у всьому світі. «Вона нараховує станом на 2020 рік 2,5 мільярда активних користувачів на місяць» [5]. В Україні ця соціальна мережа стала найпопулярнішою після заборони у червні 2017 р. російських інтернет-ресурсів, зокрема соціальних мереж «Однокласники» та «ВКонтакте».

«За даними дослідження експертів міжнародних компаній We Are Social і Hootsuite, проведеного у 2020 р., наразі середньостатистичний користувач Інтернету щодня проводить онлайн 6 годин 43 хвилини. Цей час варіюється залежно від країни» [7]. Соцмережі привертають дедалі більше уваги. Користувачі "Facebook", приміром, приділяють багато часу комунікації у соціальній мережі, де відстежують дописи один одного. Користувачка аудиторія цієї мережі у нашій країні станом на вересень 2019 р. становила 0,7 % від загальноосвітової. До речі, в Україні відсоток жінок-користувачок вищий, аніж чоловіків (61 % проти 39 %). Якщо брати до уваги вік, то "Facebook" та "Facebook Messenger" є найпопулярнішими серед користувачів віком 25–35 років, дещо менше серед молоді 18–24 років та найменш поширені поміж юзерів віком 36–45 років. «Українські користувачі соцмережі доволі активні: у середньому протягом місяця один юзер поширював два пости, залишав три коментарі та ставив 17 лайків. Це вищі показники, ніж середні у світі» [13].

З огляду на це соціальну мережу "Facebook" можна назвати вдалою платформою для розміщення й популяризування теми булінгу. Щоб проаналізувати, як контент про булінг поширюється у "Facebook", ми взяли найпопулярніші сторінки та відкриті групи із зазначеною тематикою: «Булінг у школі "нові 90-ті"», «Адвокатська ініціатива — "СтопБулінг"», «Стоп Булінг — Херсон», «Стоп мобінг/булінг в закладах освіти України!», «Школа без булінгу. Сім'я без насильства». Їх проаналізовано за такими параметрами: кількість підписників, мова дописів, частота оновлень, загальна характеристика.

Спільнота «Булінг у школі "нові 90-ті"» має понад 600 підписників. Мова дописів — переважно українська. Частота оновлень невисока — кілька дописів на місяць. Серед

проаналізованого контенту спільноти не помічено унікального матеріалу: основою сторінки є поширення з різних сайтів фото-, відеоконтенту, текстової інформації на тему булінгу. Зазвичай такі поширення супроводжуються коротким коментарем.

На спільноту «Адвокатська ініціатива — «СтопБулінг»» підписалися понад 300 людей. Мова дописів — українська. Частота оновлень — кілька дописів на місяць. Спільнота створює унікальний контент про булінг, а також поширює тематичні дописи з інших ресурсів.

«Стоп Булінг — Херсон» має понад 450 підписників. У березні 2020 р. сторінка майже припинила існування, оскільки від цієї дати практично не зафіксовано нових дописів. Контент як авторський, так і унікальний, інформація подається двома мовами — українською та російською. Слід зазначити, що тема публікацій у групі не завжди стосується саме булінгу, наприклад, неодноразово поширювалася інформація про нововведення у школі, вакцинацію тощо.

Загальнодоступна група «Стоп мобінг/булінг у закладах освіти України!» має майже 350 учасників. Формат групи передбачає, що учасники самостійно поширюють тут контент, який, однак, повинен схвалити адміністратор. Оновлення у групі відбуваються кілька разів на тиждень. Темата більшої частини дописів є булінг та новації у сфері освіти. Також учасники обговорюють ситуації, які трапилися в їхньому житті, просять надати контакти юристів тощо.

Загальнодоступна група «Школа без булінгу. Сім'я без насильства» має понад 1,1 тисячі учасників. Оновлення наповнення сторінки — кілька дописів щотижня — відбувається переважно завдяки дописам учасників та репостам з інших груп чи спільнот. У групі всі дописи присвячені темі булінгу та протидії цькуванню.

Висновки. Унаслідок аналізу груп та спільнот у «Facebook» ми змогли дійти такого висновку: у цій соцмережі наразі немає спільноти чи групи українською мовою, яка оновлювалася б регулярно та була присвячена винятково темі булінгу.

Інформаційно-комунікаційний канал — певний шлях, яким повідомлення рухається від комуніканта до реципієнта. Основна умова — наявність зв'язку, саме вона є базою для комунікаційної діяльності в будь-якій формі. З появою глобальної мережі «Інтернет» комунікація досягла практично необмежених можливостей.

Хоча інформація та комунікація — різні поняття, але вони збігаються в одному:

відповідний засіб (канал) передбачає циркуляцію інформації від комуніканта до комуніката. Якщо раніше канали комунікації переважно забезпечували двобічний обмін повідомленнями, то нині це багатосторонній процес, коли будь-який суб'єкт такої взаємодії одночасно є й адресантом, й адресатом.

Створення інформаційно-комунікаційного каналу передбачає вибір теми та платформи для розміщення контенту. З огляду на аналіз цільової аудиторії потрібно правильно визначити платформу та формат подання інформації, а також інструменти для просування інформаційно-комунікаційного каналу. Крім того, удосконалити свій канал можна, якщо проаналізувати подібні канали та виокремити їх переваги та недоліки.

Для створення інформаційно-комунікаційного каналу про булінг ми обрали платформу «Facebook», яка є надзвичайно популярною серед цільової аудиторії (батьки школярів та вчителі). Також було визначено формати поширення контенту, а саме: дописи (пости), великі матеріали у вигляді заміток та відеоінтерв'ю. Під час роботи з Facebook-сторінкою обрано найефективніший метод просування — платну рекламу, яку можна застосовувати навіть з невеликим бюджетом. Ще одним ефективним методом є поширення контенту в загальнодоступних групах, які об'єднують цільову аудиторію.

Таким чином, Facebook-сторінці «Контрбулінг» вдалося знайти свою аудиторію. Надалі у разі дотримання аналогічного алгоритму дій кількість її підписників лише збільшуватиметься.

Список використаних джерел

1. Андреевкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід: метод. посіб. К.: ТОВ «Агентство «Україна»», 2019. 209 с.
2. Булінг. ЮНІСЕФ. URL: <https://www.stopbullying.com.ua/>
3. Булінг: за рік суди України розглянули 310 справ. Інформаційне агентство «Конкурент». URL: <https://konkurent.ua/publication/51069/buling-za-rik-sudiukraini-rozglyanuli-310-sprav/>
4. Гордієнко Т. Нові цифри про Facebook: ще більше часу зі смартфонами та ще швидше споживання контенту. Детектор медіа. URL: <http://detector.media/rinok/article/166081/2019-04-03-novi-tsifri-pro-facebook-shche-bilshe-chasu-zi-smartfonami-ta-shche-shvidshe-spozhyvannya-kontentu/>
5. До середини року більш як половина населення світу буде користувачами соцмереж. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2870117-do-seredini-roku-bils-ak-popolovina-naselelna-svitu-bude-koristuvachami-socmerez/>

6. Дослідження Opinion Software. 2019. URL: https://inau.ua/sites/default/files/file/2001/presentation_osm_december_2019.pdf
7. Ібушева М. Скільки часу проводять користувачі в соцмережах. Дослідження. *Лайкни*. URL: <https://www.likeni.ru/events/skolko-vremeni-polzovateli-provodyat-v-sotssetyakh-issledovanie/>
8. Капнік О. Булінг серед дітей: чим це може обернутися. *Газета по-українськи*. URL: https://gazeta.ua/articles/edu-and-science/_buling-sered-ditej-chim-ce-mozhe-obernutisya/852263
9. Король А. Причини та наслідки явища булінгу. *Відновне правосуддя в Україні: Інформаційний бюлетень*. 2009. URL: https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/poperedzhennya_dl/buling_article.pdf
10. Мирний М. Як булінг впливає на всіх дітей у класі. *Нова українська школа*. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-buling-vplyvaye-na-vsikh-ditej-u-klasi/>
11. Миронюк Т.В., Запорожець А.К. Удосконалення заходів протидії булінгу в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 3.
12. На соціальні мережі українці витрачають у 8 разів більше часу, ніж на біг — дослідження. *Media Sapiens*. URL: <https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/25368/2020-08-28-na-sotsialni-merezhi-ukraintsi-vitrachayut-u-8-raziv-bilshe-chasu-nizh-na-big-doslidzhennya/>
13. Facebook та Instagram в Україні. URL: [http://plusone.com.ua/research/Facebook%20%D1%82%D0%B0%20Instagram%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%20\(%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%8C%202019\).pdf](http://plusone.com.ua/research/Facebook%20%D1%82%D0%B0%20Instagram%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%20(%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%8C%202019).pdf)

References

1. Andriienkova, V. L., Melnychuk, V. O., & Kalashnyk, O. A. (2019). Protydiia bulinhu v zakladi osvity: systemnyi pidkhid [Anti-bullying in an Educational Institution: Systematic approach]. Method. manual, K.: TOV «Ahentstvo "Ukraina"», 209 p. [in Ukrainian].
2. Bullying. UNICEF. [in English]. <https://www.stopbullying.com.ua/>.
3. Bullying: za rik sudy Ukrainy rozhlialuly 310 sprav [Bullying: During the year the courts of Ukraine considered 310 cases]. Informatsiine ahentstvo «Konkurent» [in Ukrainian]. <https://konkurent.ua/publication/51069/buling-za-rik-sudiukraini-rozglyanuli-310-sprav/>
4. Hordiienko, T. Novi tsyfry pro Facebook: shche bilshe chasu zi smartfonamy ta shche shvydshe spozhyvannia kontentu [New Figures about Facebook: Even more time with smartphones and even faster content consumption]. *Detektor Media* [in Ukrainian]. <http://detector.media/rinok/article/166081/2019-04-03-novi-tsifry-pro-facebook-shche-bilshe-chasu-zi-smartfonami-ta-shche-shvydshe-spozhyvannia-kontentu/>

5. Do seredyny roku bilsh yak polovyna naseleння svitu bude korystuvachamy sotsmerezh [By the Middle of the Year, More than Half of the World's Population will Be Users of Social Networks]. [in Ukrainian]. <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2870117-do-seredini-roku-bils-ak-polovina-nasele-nna-svitu-bude-korystuvacami-socmerez>
6. Doslidzhennia Opinion Software [Research Opinion Software]. (2019). [in Ukrainian]. https://inau.ua/sites/default/files/file/2001/presentation_osm_december_2019.pdf.
7. Ibusheva, M. Skilky chasu provodiat korystuvachi v sotsmerezhakh [How much time do users spend on social networks]. Doslidzhennia, *Laiкny* [in Ukrainian]. <https://www.likeni.ru/events/skolko-vremeni-polzovateli-provodyat-v-sotssetyakh-issledovanie/>
8. Kapnik, O. Bulinh sered ditei: chym tse mozhe obernutysia [Bullying among Children: What it can turn into]. *Hazeta po-ukrainsky* [in Ukrainian]. https://gazeta.ua/articles/edu-and-science/_buling-sered-ditej-chim-ce-mozhe-obernutisya/852263
9. Korol, A. (2009). Prychyny ta naslidky yavyshta bulinhu [Causes and Consequences of Bullying]. Informatsiinyi biuletен *Vidnovne pravosuddia v Ukraini*, 2009 [in Ukrainian]. https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/poperedzhennya_dl/buling_article
10. Myrnyi, M. Yak bulinh vplyvaye na vsikh ditei u klasi [How Bullying Affects All Children in the Class]. *Nova ukrainska shkola* [in Ukrainian]. <https://nus.org.ua/articles/yak-buling-vplyvaye-na-vsikh-ditej-u-klasi/>
11. Myroniuk, T. V., & Zaporozhets, A. K. (2009). Udoskonalennia zakhodiv protydiia bulinhu v Ukraini [Improving Measures to Anti-bullying in Ukraine]. *Scientific Herald of National Academy of Internal Affairs*, №3, pp. 12–25 [in Ukrainian].
12. Na sotsialni merezhi ukraintsi vytrachaiut u 8 raziv bilshe chasu, nizh na bih [Ukrainians Spend 8 Times more Time on Social Networks than on Running]. Doslidzhennia. *Media Sapiens* [in Ukrainian]. <https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/25368/2020-08-28-na-sotsialni-merezhi-ukraintsi-vitrachayut-u-8-raziv-bilshe-chasu-nizh-na-big-doslidzhennya/>
13. Facebook та Instagram v Ukraini. [in Ukrainian] [http://plusone.com.ua/research/Facebook%20%D1%82%D0%B0%20Instagram%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%20\(%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%8C%202019\).pdf](http://plusone.com.ua/research/Facebook%20%D1%82%D0%B0%20Instagram%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%20(%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%8C%202019).pdf)

Подано до редакції: 26.11.2020 р.
Прийнято до друку: 28.12.2020 р.